

Westfalski mirovni kongres in njegov pomen

Westfalski mirovni kongres leta 1648 pomembna faza v razvoju merkantilističnega mednarodnega sistema, v zgodovini MO pa ima celo ključno mesto, in sicer iz več razlogov: (1) z njim bila končana dolgotrajna mednarodna, pa tudi notranja vojna – Evropa doživi ekspanzijo, ki jo je pripisati tako razmahu nove znanosti kot dotoku bogastev iz kolonij; (2) številne pogodbe, podpisane na kongresu, so po svoji vsebinski raznolikosti in določilih, ki so jih vsebovale, odkrivale resnično *kompleksnost* mednarodnih odnosov. Ti akti so prvo priznanje evropskih držav o obstoju MS, sestavljene sicer iz suverenih in enakopravnih držav, katere pa se zavedajo določenih skupnih interesov, ki jih ne morejo razreševati v duhu koncepcije absolutne suverenosti.

(3) S pogodbami v Muenstru in Osnabruecku, ki sestavljajo **westfalski mirovni kongres**, so bile določene teritorialne meje znotraj evropskega, predvsem zahodnoevropskega državnega sistema. Njihova funkcija bila *ohranjati ravnotežje moči* med evropskimi političnimi subjekti nasploh, še posebej pa med vodilnimi državami evropskega MS (Francijo, Anglijo, Španijo, NL, Avstrijo, kasneje pa še Prusijo in Rusijo).

6 točk, ki vojno naredi pravično:

1. če zasleduje pravično stvar (samoobramba, borba proti zlu)
2. da je razglašena oz. napovedana od za to pristojne oblasti
3. da je to neka poslednja možnost (ko sredstva mirnega reševanja spora odpovejo)
4. da obstaja vsaj verjetnost uspeha
5. da se vojna podreja proporcionalnosti (da dobro, ki naj bi ga vojna dosegla prevlada nad povzročeno škodo)
6. tovrstna vojska naj bi bila diskriminirajoča (izogne naj se škodi neborcem)

Ravnotežje moči

Princip **ravnotežja moči** bil izrecno priznan šele v uetrechtškem miru leta 1717. Interesi majhnih držav v sistemu ravnotežja moči bili podrejeni interesom velesil v evropski MS. Če se je katerakoli od velesil teritorialno okrepila, so bile druge vodilne sile deležne ustreznih kompenzacij, in sicer na račun majhnih držav. Po drugi strani prav funkcioniranje sistema ravnotežja omogočalo, da je bila zaščiteni neodvisnosti majhnih držav, predvsem zaradi tega, ker so bile tudi one sestavni del tega sistema, ki ga ni bilo mogoče izločiti, ne da bi bil hkrati ogrožen celoten sistem. Takšna praksa MO je bila v bistvu naravnana na kratek rok in zaradi tega ni uspela zagotoviti resničnega miru in vzpostaviti primerne mehanizma za mirne spremembe v MS. Politika ravnotežja moči se je zatekala k uporabi sile vselej, ko so to narekovali dinastični, politični in ekonomski interesi posameznih držav, če so to opravičevala predvidevanja o razmerjih moči in sile.

Obdobje t.i. dvostranskih pogodb o arbitraži (Jayeve pogodbe)

Pariški mir konča vojno za neodvisnost ZDA od VB 1713 (revolucionarne vojne). 10 let potem so ZDA in VB spet na robu vojne (VB še vedno ni evakuirala svojih utrd iz SZ teritorija, poleg tega pa je spodbujala Indijance, da napadejo severnoameriške naseljence). VB zapleni 300 ameriških ladij, ki gredo v Francijo, s katero je bila VB v vojni. VB očita ZDA, da niso plačale t.i. predrevolucionarne dolgove in finančnih zahtevkov rojalistov. Da bi preprečili vojno, George Washington pošlje v VB vrhovnega sodnika Johna Jaya – istega leta podpišejo londonsko pogodbo, ki določa evakuacijo britanskih utrd, ustanovijo komisijo za razsodbo o ameriških ladijskih zahtevah (imuniteto pred zaplembo dobijo le tiste ladje, ki niso

prevažale kontrabantov) in določijo vsoto predvojnih dolgov in mejo med ZDA in Kanado.
Gre za prvi primer arbitraže.

FR in njene posledice v MO

Mednarodne posledice FR:

- (1) narodna ustavodajalna skupščina maja 1790 sprejme deklaracijo, v kateri so zajeta načela splošnega miru in pravičnosti (pacifizem) => francoski narod se odreka vsaki vojni, katere cilj bi bil osvajanje drugih držav. S kongresom predstavnikov Anglije, Avstrije, Prusije, Nizozemske 1790 v Haagu so bili zametki za kontrarevolucijo proti Franciji. Neupoštevanje pravil nevtralnosti in dotlej uveljavljenih pravil obnašanja v vojaških operacijah priča o praktičnem zlomu MP. V deklaraciji se tudi izreče proti tajni dinastični diplomaciji, v kateri vidi vzroke za politiko osvajanj, aneksij in vojn;
- (2) konfrontacija revolucionarne Francije z absolutistično in fevdalno Evropo je v MO znova vnesla pravila igre v odnosih med subjekti evropske MS;
- (3) porast nacionalne zavesti v posameznih evropskih deželah

4 načela za ohranitev miru, ki jih da na dunajskem kongresu (1815) zunanji minister VB:

- (1) ravnotežje moči;
- (2) Francija se mora omejiti v svoji moči;
- (3) Zaveznštvo se mora nadaljevati tudi po mirovnem kongresu;
- (4) VB mora sodelovati pri rekonstrukciji Evrope

Dolarska diplomacija

Dominikanska republika bi morala vrniti denar evropskim državam. ZDA na skrivaj pobira carino Dominikanske republike in s tem plača njene dolgove (1907 to dejanje legitimizirajo v kongresu). Howard Taft želi to dejavnost ojačati (ameriške banke naj bi odplačale honduraške dolgove, s čimer bi dobili vpliv v tej državi) – Taft opiše ZP ZDA, da je kroglo v njej nadomešča dolar in da bojo Američani nudili podporo vsakemu ameriškemu podjetju v tujini

Diplomacija topovnjač – Drago-Porterjeva konvencija

Do začetka 20. stol. pozna MS diplomacijo topovnjač (demonstracija oz. za uporabo sile za izterjavo javnih dolgov). Prvi se postavi proti temu Luis Drago (argentinski minister za zunanje zadeve), ki razvije doktrino, v kateri dokazuje, da to ni dopustno in da je tovrstna koncepcija v nasprotju s suverenostjo in enakostjo držav. Argentina poskuša pridobiti ZDA. Ta problematika pride na 2. Haaško konferenco, kjer pride do nastanka kompromisa – prepovedi uporabe sile za izterjavo zasebnih dolgov (gre za t.i. Drago-Porterjevo konvencijo). Ta konvencija prepove uporabo sile, če država zahteva povračilo dolgov državljanom, lahko pa do uporabe sile pride v primeru, da država ne pristane na arbitražo oz. je ne spoštuje. Izdelajo tudi konvencijo o miroljubnem reševanju mednarodnih sporov. drago-Porterjeva konvencija ne upošteva pripomb Latinske Amerike in Švice, da morajo biti pred arbitražo najprej izčrpana notranja pravna sredstva.

Štiri točke Monrojeve doktrine + Rooseveltov dodatek

- (1) nobeni evropski sili ni dovoljeno spreminjati statusa quo v obeh Amerikah;
- (2) ameriški sistem republik je v temeljih različen od evropskih monarhičnih sistemov;
- (3) vsak poskus uvoza evropskega sistema se smatra za dejavnik, ki ogroža mir;
- (4) ZDA priznavajo kolonialne odnose in se odpovedujejo vmešavanju v notranje zadeve držav.

Leta 1904 se s **politiko velike palice Roosevelta** utemelji hegemonija ZDA, Roosevelt razglasi dodatek Monroejeve doktrine: **(1)** ZDA bojo intervenirale v vsaki latinskoameriški državi, ki bi bila v nevarnosti, da pade v anarhijo (ZDA se bodo vmešale v vsak spor, ki bi lahko ogrozil varnost); **(2)** Dominikanski republiki ni potrebno vrniti 32 mio \$ evropskim državam.

Pol. in pol.-institucionalni procesi in kostelacije v MO = Sveta Aliansa in Koncert velikih sil

Z akti dunajskega kongresa (1815) bila ustvarjena **SVETA ALIANSA** (1. politična org.) => se razodeva v strukturi zapisanega koncepta, da bodo vladarji Avstrije, Prusije, Rusije svoja prihodnja ravnanja utemeljevali na načelih pravice, usmiljenja in miru (pobudnik Metternich). Ozemeljska konstrukcija novega mednarodnega reda temeljila na stanju iz leta 1792. Franciji bile odvzete dosežene teritorialne pridobitve, Nemčija in Italija sta bili spet zreducirani na geografsko-politični pojem, namesto starega, več stoletij trajajočega, vendar že dolgo nemočnega Svetega rimskega cesarstva nemške narodnosti na Dunajskem kongresu ustanovili nemško federacijo pod vodstvom Avstrije, ki je tudi v italijanskih zadevah ohranila prevladujoč položaj. Ta sistem ni upošteval nacionalnih gibanj in nacionalnih teženj, ki jih je sprožila FR, ker je bil kriterij zanje drugačen – veljalo je ravnotežje moči iz predhodnih stoletij. Šlo je za moralno in materialno ravnotežje, ki od Urala do Atlantskega oceana ter od Ledenegega morja do Sredozemlja zagotavlja spoštovanje obstoječih pogodb, teritorialnih meja držav ter političnih pravic, ki so jih sankcionirale države. **V bistvu šlo za poskus reprodukcije klasičnega modela uravnavanja MO iz predrevolucijskega obdobja, ker je bila politična in ekonomska filozofija protagonistov dunajskega kongresa in svete alianse obrnjena v preteklost, ne pa v sedanjost, kaj šele v prihodnost.**

Sistem evropskega ravnotežja funkcioniral vse do leta 1856, do spopada med Rusijo na eni ter koalicijo VB, Avstrije, Francije in Turčije na drugi strani. Ta spopad se je sprožil v imenu političnega ravnotežja, kakršnega je zagovarjala VB. S **pariškim mirom 1856** so bile ekspanzionistične in hegemonistične ambicije Rusije blokirane, še več, odtlej Rusija ni bila več najpomembnejša evropska velesila.

Okviri za dogajanja, usklajevanja, sporazumevanja bili dani s sistemom, ki ga v zgodovini MO poznamo kot **KONCERT EVROPSKIH VELIKIH SIL**. Temeljna ideja koncerta: **soglasje med velesilami v bistvenih evropskih vprašanjih je pogoj za delovanje ravnotežja moči in pomeni nadaljevanje svete alianse**. So pa med obema političnima strukturama nekatere **pomembne razlike**. Poglavitnega pomena je njuna **UČINKOVITOST**. **Sveta aliansa je uspevala uresničevati svoje cilje le z oboroženo intervencijo; koncert velesil pa je zagotavljal ravnotežje in stabilnost na svetovni ravni in to v obdobju, ko so revolucionarna politična in ekonomska gibanja pretresala zgradbo evropske mednarodne skupnosti in tudi posamezne družbe. V primerjavi s sveto alianso je koncert mnogo manj uporabljal prisilna sredstva za uresničevanje ciljev.**

Koncert velesil je funkcioniral do tedaj, ko znotraj njega ni bilo trdnejše koalicijske zveze (razmerja). Učinkovitost koncerta je pričela upadati, ko so naraščajoči interesi velikih sil spodbujali nastanek strateško določene koalicije in protikoalicije znotraj te strukture (npr. avstrijsko-nemška zveza proti Rusiji leta 1879). Konec 19. stol. prodre nemški kapitalizem. Zaradi konkurence prične VB izgubljati tržišča na evropskem kontinentu, prav tako pa jih je izgubljala na svetovnem trgu in v svetovni industrijski proizvodnji. Koncert velesil razpadel na dve sovražni skupini. Interesne sfere so se razdelile med Francijo in Anglijo ter Anglijo in Rusijo in so omogočale nastanek antante med Anglijo, Francijo, Rusijo. Obe koaliciji si

stojita nasproti in ustvarjata izrazito nestabilno stanje, ki se je s sarajevskih atentatom leta 1914 prevesilo v vojno.

Koncert velikih sil sestavlja 5 držav (Rusija, Prusija, Avstrija, VB in Francija), **Sveto alianso** pa 3 (Rusija, Prusija, Avstrija).

Centralne sile: Nemčija, AO, Italija in Japonska.

Anatntne sile: v prid jim gre številčna ruska vojska, ki pa je bila slabo opremljena

Brianovi sporazumi – pogodba o promoviranju miru

Leta 1913/14 ZDA sklenejo vrsto t.i. Brianovih sporazumov s klavzulo cooling off. Gre za to, da so v pogodbah določila, da spori, ki se ne morejo rešiti po mirni poti ali z arbitražo, pridejo pred komisijo in dokler ta ne da odločitve, ne sme priti do oboroženega spopada (pogodba o promoviranju miru).

1. haaška konferenca

Potekala konec 19. stol. (1896), pobudo da Rusija, ki predlaga konferenco o omejevanju oboroževanja (s tega vidika konferenca ne uspe). Konference se udeleži 26 držav, ki **(1)** sprejmejo pravila o humanitarnem vodenju vojne (konvencija o prepovedi strupenih plinov, o prepovedi bombardiranja civilistov iz zraka, o ravnanju z ranjenci in zajetimi obveščevalci) → prva pravila o oboroženih spopadih; **(2)** ustanovijo stalno arbitražno sodišče (Haaško sodišče); **(3)** vsaka država da 4 pravnike, nato se iz te skupine izberejo posamezni arbitri za posamezne spore; **(4)** ideja je preprečitev vojne, ko gre za obrambo časti, dostojanstva ali suverenosti.

2. haaška konferenca

Razlog za sklic: VB na prelomu stol. želi omejiti nemško oboroževanje na morju, temu se pridružijo ZDA. Konference se udeleži 44 držav, ki: **(1)** želijo preprečiti proizvodnjo oklopnjač, s čimer pa se Nemci in Rusi ne strinjajo (s tega vidika konferenca ne uspe); **(2)** sprejmejo 13 konvencij o vodenju vojn, 1 deklaracijo; **(3)** definirajo pravico nevtralnosti držav za časa vodenja vojne in pravico za dolžniške spore.

3. haaška konferenca

Bila sklicana (načrtovana za 1916), a se je prej začela vojna.

Sporazumi, ki so jih sprejeli so bili često kršeni (uporaba strupenih plinov v I. svetovni vojni, bombardiranje civilistov), vendar pa so na njih sprejeli osnovna pravila, ki veljajo še danes.

Versajski mirovni sistem

Sestavlja ga vrsta mirovnih pogodb, ki so bile sklenjene med silami antante in poraženimi državami:

- (1) z Nemčijo v Versaillesu (1919)** - Nemčija mora priznati izključno krivdo za vojno, plačati mora 15 mio \$ začetne odškodnine in nedoločeno vsoto v prihodnje. Izgubi kolonije v Afriki, Aziji, na Pacifiku, Loreno. Razpustiti mora vse oborožene sile in demilitarizirati Porenje;
- (2) z Avstrijo v Saint-Germainu** - Avstrija izgubi vse ozemlje v korist Italije, YU, ČS, vso mornarico, prepove se ji ponovna združitev z Nemčijo;
- (3) z Madžarsko v Trianonu** - izgubi 70% ozemlja in 50% ljudi v korist YU, ČS, Romunije, izgubi tudi izhod na morje, omejijo ji oboroževanje in nadzor nad plovo po Donavi;
- (4) z Bolgarijo v Neuillyju** - izgubi izhod na Egejsko morje, omejitev oboroževanja, plačati mora reparacije;

(5) s **Turčijo v Sevresu**. S takšno pogodbo nihče ni bil zadovoljen.

Osnovne značilnosti versajske pogodbe je videti v uveljavitvi nacionalne ideje in Wilsonovih 14 točk:

- (1) sklenitev javnih mirovnih pogodb in javnost razprav;
- (2) Svobodna trgovinska in pomorska plovba v miru in vojni;
- (3) Odprava vseh ovir mednarodne trgovine;
- (4) Resnično poročstvo, da se oborožitev posameznih držav zmanjša na število, potrebno za obrambo držav;
- (5) pravica do samoodločbe narodov;
- (6) Nemčija naj zapusti vso rusko ozemlje;
- (7) osvoboditev in obnovitev Belgije;
- (8) Alzacija in Lorena in vse ostale zasedene francoske pokrajine se vrnejo Franciji;
- (9) iz AO nastanejo nove države: Kraljevina SHS, ČS, Avstrija in Madžarska;
- (10) obnovljena je bila Poljska;
- (11) Romunija se teritorialno razširi;
- (12) Italija dobi znaten del področij, naseljenih s Slovenci in Hrvati, ki so ji bila obljubljeni z londonskim paktom iz leta 1915 kot plačilo za prelomitev zavezniške obveznosti do Nemčije in AO in vstopa v vojno na strani antante;
- (13) Izgon nemških čet iz Srbije, Črne Gore in Romunije (Srbija dobi izhod na morje);
- (14) Ustanoviti se mora splošno združenje narodov.

V teh pogodbah so že zametki kasnejših kriz in konfliktov, ki so jih povzročale z ustvarjenim stanjem nezadovoljne države.

Locarnski pakt

Vseboval 7 pogodb: zavezniška pogodba med VB, Francijo, Belgijo in Italijo; 2 pogodbi o vzajemnih jamstvih med Francijo, Poljsko in ČS, če Nemčija ne bi spoštovala obveznosti, sprejete s prvo pogodbo; 4 pogodbe pa se nanašajo na obvezno arbitražo in conciliacijo med Nemčijo na eni ter Francijo, Belgijo, Poljsko in ČS na drugi strani.

Locarnski pakt pokriva le teritorij na zahodu, ne pa tudi na vzhodu – zaradi tega je SZ v strahu pred nemško širitvijo na ta prostor leta 1926 podpisala z njo prijateljsko pogodbo, v kateri sta se obe strani zavezali, da ne bosta vstopili v koalicije, ki bi bile naperjene zoper eno od njiju oz. da bosta ostali nevtralni, v primeru da bi eno od njiju napadla tretja država.

Društvo narodov (DN) in kolektivna varnost

Ustanovitveni akt DN spada med akte versajske mirovne pogodbe (1919), kar pomeni, da se neposredno veže na stanje ob koncu I. svetovne vojne, ko so zmagale sile antante. Kot je po eni strani izražal politično voljo držav, ki so zmagale, da to stanje ohranjajo v okviru mirovnih pogodb in sistema kolektivne varnosti, tako je po drugi strani dopuščal možnost za mirne spremembe v tem istem sistemu.

Temeljna ideja, na kateri je grajen sistem kolektivne varnosti v sistemu DN, je bila v postavki, da imajo vse države enak interes za **mednarodni** mir in varnost in da bo ob pomanjkanju politične volje držav za uresničevanje mednarodne varnosti javno mnenje v svetu tisti dejavnik, ki bo prisilil kršitelje miru k drugačnemu ravnanju. Obe postavki pa sta se izkazali za neutemeljeni, ker nista upoštevali politične realnosti.

Za vsako mednarodno organizacijo meddržavnega značaja velja, da njene članice na določenih območjih omejijo svoje pristojnosti, zato da bi le-ta mogla uresničevati cilje, zaradi katerih je nastala. Pakt DN je določal dvoje vrst omejitev:

(1) je izhajala iz samega obstoja pakta in obveznosti, ki so jih prevzele države, ko so ga podpisale oz. ko so vstopile v DN;

(2) pa spadajo tiste omejitve v pristojnosti držav, ki so nastale oz. naj bi nastale na temelju delovanja organov DN, kot je to določal pakt

Pomembnejše **obveznosti**, ki jih je nalagal državam pakt DN so sistem omejevanja pravice do vojne (jus ad bellum), povezan z obveznimi predhodnimi postopki za mirno reševanje sporov, kakor tudi za jamstva teritorialne integritete in politične nedotakljivosti vseh članic DN. Če je napadena ena članica, se to tiče vseh članic. Pakt je predvideval tudi sankcije zoper države oz. kršitelje določil. Predvideni sta bili dve kategoriji sankcij, med katerimi so bile prve avtomatske, istočasne in celovite, druge pa fakultativne. Vojna v paktu ni bila absolutno prepovedana, pravica do nje je bila omejena s tem, da so morale države članice najprej pristopiti k uporabi sredstev za mirno reševanje sporov in šele po njihovi konzumaciji so lahko uporabile sredstva prisiljevanja.

Šibka vloga organov DN ni bila odvisna le od tega, da so lahko sprejemali le priporočila, ampak tudi, da je bilo potrebno doseči soglasje vseh članic DN, navzočih na neki seji, da so bila sprejeta.

Nemoč DN se je začela kazati že pri japonski agresiji na Mandžurijo leta 1931; tudi ta medn. org. postane žrtev politike pomirjanja Nemčije in Avstrije – VB v vlogi sistema kolekt. varnosti in funkcij, ki naj bi jih v tem sistemu opravljalo DN.

Pozitivni dosežki DN so, da je obstoj institucionalnega okvira, namenjenega uresničevanju obveznosti, ki so jih prevzele države, privajal le-te na sodelovanje in na kolektivne akcije kot pravila in ne samo izjeme in da je uporaba sile v MO dobila značaj nemoralnosti.

Briand-Kellogov pakt

Med zadnjimi pomembnejšimi mednarodnimi akti pred II. svetovno vojno, ki so bili namenjeni stabilizaciji mednarodnega reda in varnosti, je bil **Briand-Kellogov pakt**, podpisan leta 1928 v Parizu. Briand-Kellogov pakt 1. **prepove vojno kot sredstvo reševanja sporov oz. kot sredstvo nacionalne politike**. Pakt je podpisalo 15 držav, do konca leta 1930 pa so se jim pridružile še druge. Pakt je določal, da se države podpisnice v nobenem primeru ne bodo zatekle k uporabi sile, razen v primeru odpora zoper agresijo ali pa s privolitvijo sveta ali skupščine DN ter da bodo skušale konflikte razreševati le z mirnimi sredstvi. Med prvimi državami, ki so ratificirale ta pakt je bila tudi SZ.

Trumanova doktrina + Marshallov plan

Truman po 2. sv. vojni obljubi državam, ki s ogrožene s strani komunizma, pomoč (evropske države so namreč povsem izčrpane). Pomoč je bila dana kot oblika zavarovanja pred vdorom komunizma (primer: Grčija). Kar je pomembno za MO je to, da gre dejansko za zanikanje Monrojeve doktrine (točka o poseganju v notranje zadeve evr. držav) => vmešavanje politike ZDA v notr. zadeve evr. držav vidna še danes. Sama finančna injekcija državam se je izvajala v skladu z **Marshallovim planom** (t. i. economic recovery plan), ki je predvideval povojno pomoč ZDA evropskim državam (tudi azijskim in afriškim, kar pa ni zaživel).

Medblokovski spopad in njegova ideologizacija

Govorimo o bipolarni koncentraciji politične, ekonomske in vojaške moči. V tokove sodobnega socializma so se vključevali elementi, tendence in dosežki delavskega razreda in drugih družbenih in političnih sil v visokorazvitih kapitalističnih državah na podlagi njihove vloge v obdobju med obema vojnama in med II. svetovno vojno, tj. v odporniških gibanjih, ki jih je kriza kapitalističnega sistema spodbudila k akciji, namenjeni preobrazbi tega sistema. Zaradi sprememb v družbeni organizaciji dela in proizvodjalnih odnosih, v omejevanju možnosti razrednega izkoriščanja in dominacije posestniških struktur in deloma tudi krepitev delavskega razreda, so bile na območjih vzhodne Evrope ustvarjene nekatere predpostavke za družbeno preobrazbo teh dežel v smeri socializma.

Antifašistična koalicija

Zasnovana s skupno deklaracijo ZN 1942, ki so se ji pridružile vlade 26 držav. **Atlantska listina** je temelj tega programa, katerega bistvo je: obveznost vsake države, da uporabi vse razpoložljive vojaške in ekonomske vire zoper sovražnika in obveznost, da ne bodo sklenile separatnega miru z njim.

Politika pomirjanja (appeasement) – vzroki in posledice

VB in Francija sta vodili politiko pomirjanja Nemčije in Italije, kljub temu da sta zadnji hoteli likvidirati versajski mirovni sistem in ustvariti drugačno razmerje sil na evropskem kontinentu.

VZROKI: različni pogledi na zagotavljanje miru s strani VB in Francije (različna stališča VB in Francije do DN → Francija zato začne ustvarjati svoj lastni varnostni sistem, ki naj bi predstavljal obroč okrog Nemčije in s tem zaporo njenemu ekspanzionizmu), ZP Francije je izrazito kontinentalna, VB pa svoje interese vidi tako na kontinentu kot v imperiju - ZP strategijo prilagaja interesom dominionov, na kontinentalnem področju pa ne želi prevlade Francije, zato kot protiutež temu vidi v politični in ekonomski rehabilitaciji Nemčije, čemur pa Francija nasprotuje).

SZ se je zavzemala za učinkovito delovanje sistema kolektivne varnosti, kar je očitno vse od njenega vstopa v DN, vendar pa ji kmalu postane jasno, da je ne želijo videti v krogu velesil in kot dejavnika v sistemu kolektivne varnosti (locarnski pakt, dogodki v evropski politiki od leta 1936 naprej)

Tako za Francijo kot za VB je bila njena zunanja in s tem tudi obrambna in varnostna politika obremenjena s posledicami velike ekonomske krize (delež obrambnih izdatkov je zato v tem času relativno majhen).

POSLEDICE: v končni posledici te politike privedejo do II. svetovne vojne.

Blokovsko strukturiranje in hladna vojna

Proces blokovskega strukturiranja dobi formalen in politično-institucionalen izraz z oblikovanjem **severnoatlantskega pakta 1949** in **varšavskega 1955** (temeljni pogoji za to pa so bili podani že neposredno po koncu vojne).

V **Potsdamu leta 1945 na konferenci velikih treh** (ZDA, VB, SZ) se povečajo trenja med zavezniki (očitanje SZ da ne spoštuje sklepov jaltske konference). Da ZDA zaostrujejo odnos do SZ, je razvidno iz odločitev Trumanove administracije, da uporabi atomsko bombo zoper Japonsko, ne da bi prej o tem obvestila SZ, ki se je za napoved vojne Japonski že izrekla.

Ustanovitvena konferenca OZN aprila 1945 in pariška mirovna konferenca avgusta 1946 sta pomembni etapi v nastajanju hladne vojne in v blokovskem razvrščanju. Tako so ZDA začele zbirati okoli sebe majhne in srednje velike kapitalistične države za to, da so jih uporabljale kot glasovalni stroj zoper SZ ne glede na argumente, na kakršne se je ta v posameznih primerih opirala. Ta prijem se je sistematično uporabljal v okviru generalne skupščine univerzalne mednarodne organizacije. Na pariški mirovni konferenci se pokaže še globlji razkol med nekdanjimi zavezniki v antifašistični koaliciji – medtem ko so v razpravi o načrtu za mirovno pogodbo z Italijo ZDA, VB in Francija zavzemale očitno spravljava stališča do poražene države osišča, pa tega ne moremo reči za razprave o načrtih za mirovne pogodbe z Madžarsko, Romunijo in Bolgarijo.

Vzporedno z zaostrovanjem odnosov med ZDA in SZ poteka protikolonialna revolucija, ki v prvem valu zajem predvsem azijski kontinent (je bolj dozorela in politično bolj organizirana – NOG kot Afrika, po drugi strani pa je bila zajeta v medblokovski spopad in hladno vojno, kar predstavlja slabost v primerjavi z Afriko), kasneje pa še afriški.

Številne od **novoosvobojenih držav** niso bile pripravljene, da bi komaj izbojevano neodvisnost ogrozile tako, da bi se zapletle v medblokovski spopad, kjer ne bi mogle ničesar pridobiti, ampak le izgubiti – s tem so podana osnovna izhodišča za **politiko neuvrščenosti**.

Kriza, v katero je zašla OZN že na samem začetku, se je izražala v številnih vprašanjih kot npr. iranska obtožba SZ, da se vmešava v njene notranje zadeve, združitev Koreje..., višek pa je dosegla leta 1950 s korejsko vojno in posegom OZN vanjo, presežena pa je bila šele s pojavom in utemeljitvijo na novo osvobojenih držav v OZN.

Razvoj neuvrščenosti

Političnoekonomska kategorija nerazvitosti se ujema s kategorijo neuvrščenosti. V obdobju hladne vojne in zaostrene dileme so obstajale široke možnosti za razvoj in akcije politike neuvrščenosti predvsem zato, ker je bil strah pred vojno skupen, ker je bil boj proti kolonializmu v skupnem interesu večine nerazvitih držav in ker je bila težnja neopredeljevanja za bloke skupna težnja večine nerazvitih držav.

V naravi majhnih in srednjih držav je – in mednje sodi tudi večina neuvrščenih – da prav zavoljo relativne ekonomske in vojaške šibkosti, večje izpostavljenosti vplivom in pritiskom velikih sil in ožjih okvirov avtonomnosti ZP, ki jo uresničujejo, v tej politiki prevladujejo kratkoročni interesi in taktični prijemi. **Tretja konferenca neuvrščenih držav, ki je bila v Lusaki leta 1970**, predstavlja **prelomnico v razvoju gibanja neuvrščenosti**. Po eni strani se prebije iz stagnacije in pasivnosti, po drugi gre za ponovno določitev ciljev, v katerih je komponenta dolgoročnosti trdno zasidrana. Pomen konference je bil daljnosežen. Ne le, da so na njej neuvrščene države prve in nove generacije (število udeležencev se je potrojilo) potrdile svojo privrženost neuvrščenosti in določile njene strateške temelje, pri čemer so upoštevale spremembe MS, temveč tudi zaradi tega, ker so v dokumentih poudarili potrebo in nujnost, da se neuvrščene države v prid uresničevanju takšnih programskih ciljev oprejo tudi na svoje lastne sile. Očiten je bil tudi premik od splošno deklarativnih k bolj specifičnim in konkretnim ciljem, kar je bilo še bolj določno izraženo v Alžiru leta 1973, kjer so sprejeli ekonomsko deklaracijo in akcijski program za ekonomsko sodelovanje.

Kriza neuvrščenosti

Vzroke za nizko učinkovitost gibanja neuvrščenosti v obdobju 1978-1989 gre pripisovati zaostrovanju MO (zaton detanta, obnovljena hladna vojna in stopnjujoča oboroževalna tekma

na vedno višji ravni), notranjim odnosom (ki v nekaterih primerih zaidejo tudi v oborožene manifestne konflikte), močnejšim pritiskom od zunaj (vsiljevanje teze o naravnem zavezništvu neuvrščene gibanja z državami t.i. socialističnega sistema, poskusi paraliziranja gibanja preko blažitve njegove deklarativne protiimperialistične osti). Zaradi vsega tega ni prišlo do uresničevanj sprejete deklaracij o vzpostavitvi novega mednarodnega ekonomskega reda, kar pa je še spodbudila popolna nezainteresiranost razvitih kapitalističnih držav za ta problem.

Obdobje 1978-1986 – zaton detanta in pojav hladne vojne

Kissinger je moral že upoštevati strateško ravnotežje in ustvarjeno svetovno pozicijo SZ. Od tod izhaja **diplomatsko-metternichova matrica Kissingerjevega bipolarnega pristopa**, slonečega na obeh silah velikankah. Njegova teza je bila, da je sovjetski sistem sicer pomanjkljiv, šibko integriran in s tem nevarno krhek, da pa je hkrati tudi izredno močan, ker ima jedrska sredstva. Tak sistem lahko ogroža stabilnost MS, zato je naloga ZDA, da vpreže SZ v sistem obveznosti, ki ji bodo omejile svobodo akcije, predvsem ko gre za območja tretjega sveta, ki so odločilne za obstoj ZDA in kapitalističnega sveta sploh. **Brzezinski v času Carterjeve administracije** stvari zastavi širše, ko v svoj razmislek postavi tezo o vse večji soodvisnosti subjektov v MS. **Model Brzezinskega** ni model bipolarizma. Skupna točka v konceptih obeh je zagotoviti globalizem ZDA v svetu in uresničevati interese ameriškega monopolističnega kapitala. Noben od njiju ni upošteval potreb dežel v razvoju, pravičnejše redistribucije virov v svetu in interesov zahodnih zaveznikov, ki ostajajo privesek globalnih ameriških interesov.

Reaganova administracija to pozicijo dosledno nadaljuje, le da z agresivnejšimi metodami: SZ imenujejo imperij zla, zahodna hemisfera mora biti zunaj kakršnekoli tuje intervencije, hitro kopičenje nespornostov z zahodno Evropo, plovba ameriških vojnih ladij ob črnomorskih obalah SZ, blokada pacifiške mornarice SZ s strani ameriške vojne mornarice, pomoč angolskim protirevolucionarjem.

Strategija SZ poteka v večih fazah:

- (1) do sredine 50-tih let je bila temeljna skrb SZ namenjena obrambi in konsolidaciji pridobitev iz II. svetovne vojne, vključno z nadzorom nad vzhodnoevropskimi zavezniki;
- (2) faza (1955-1961) – SZ preide v aktivnejšo politiko zunaj strogo evrazijskega geopolitičnega prostora (Sredozemlje) s funkcijo zagotoviti njen prevladujoč položaj v V Evropi, čemur se pridruži še težnja, da bi dosegla enakost z ZDA;
- (3) sem sodijo akcije, da ob nizki stopnji tveganja in predvsem zaradi napak zahoda doseže bodisi regionalne ali lokalne vojaškostrateške in politične prednosti bodisi mostišča za razširitev vplivanja.

MS si v osnovi prizadeva za preprečitev ali vsaj omejitev katastrofalne vojne, to pa dela na dva načina:

- (1) negativni (pasivni) = sistem kolektivne varnosti, omejevanje oboroževanja, razvoj sredstev za mirno reševanje sporov;
- (2) pozitivni (aktivni) = sem sodijo: takšen razvoj trgovine med državami, da se nobeni ne bi splačalo vojskovati (WTO, globalizacija, GATT, integracijski procesi, EU – brez meja ni mednarodnih incidentov), razvoj človekovih pravic in demokracije.

Društvo narodov (1919)

Temeljni cilj pakta društva narodov je pospeševanje mednarodnega sodelovanja in zaveza, da se članice ne bodo zatekale k vojni.

10. Člen določa, da države članice proti zunanji agresiji spoštujejo ozemeljsko celovitost in politično neodvisnost vseh držav članic (to pa ni vezano na 16. Člen – v tem primeru svet svetuje, kako naj se ta zaveza spoštuje)
11. Člen določa, da je vsaka napoved vojne stvar DN in da lahko vsaka država opozori na okoliščine, ki bi lahko ogrozile mir. Vsak spor je treba predložiti društvu v arbitražo, 3 mesece po odločitvi arbitraže pa države ne smejo napovedati vojne
13. Člen: Če se izvede arbitraža (sodna pot), proti taki državi članice ne bodo uporabile sile
15. Člen: Države ne bo šla v vojno, če bo država spoštovala odločitev arbitraže, v primeru, da je ta odločitev soglasno sprejeta
16. Člen: pravica do začetka vojne: država, ki se obvez ne bi držala, bi s tem sprožila vojno proti vsem državam članicam (sistem kolektivne varnosti), članice pa lahko proti njej takoj uvedejo ekonomske sankcije
- Če država prekrši 12., 13. ali 15. člen in prične z vojno, lahko svet priporoči državam članicam, katere sile bi prispevale k oboroženim silam, ki bi ščitile zaveze DN (gre za dolžnost finančne in materialne podpore ter prostega prehoda preko držav)
17. Člen omogoča ad hoc članstvo državam, ki so vpletene v spore in določa ukrepe in priporočila za države, ki ne bi spoštovale ad hoc članstva

Razen ZDA so vse sile takratnega sveta vsaj nekaj časa članice DN

Po sestavi je DN podobno OZN (ima organe: skupščino, svet – posvetovalni organ, stalno sodišče, ki je samostojno)

Osnova (podlaga) za numberški proces je pakt DN

Organizacija združenih narodov (OZN)

Poglavitni organi OZN: Varnostni svet – VS, generalna skupščina, sekretariat, neodvisno sodišče in drugi organi.

Temeljna razlika s paktom DN je, da OZN specificira nedorečenosti v zvezi z uporabo sile, grožnja s silo je prepovedana za vse države (tako članice kot nečlanice), poznamo pa 3 izjeme:

(1) 51. Člen ustanovne listine dovoljuje individualno in kolektivno obrambo – gre za naravno pravico držav, ki pa je omejena v dveh točkah:

(a) vsako uporabo oboroženih sil mora država takoj sporočiti VS;

(b) pravica do individualne in kolektivne samoobrambe velja le do takrat, dokler VS ne ukrene, kar je potrebno;

(2) 7. poglavje govori o uporabi oboroženih sil s strani VS: VS lahko ukaže uporabo oboroženih sil in sredstev za mirno reševanje sporov (prekinitev ekonomskih, poštnih idr. stikov z neko državo). Predpogoj za to je soglasnost stalnih članic VS. Vse države morajo spoštovati odločitev VS. Princip: napad na eno državo članico se šteje kot napad na vse države članice (ideja kolektivne varnosti);

(3) se razvije v obdobju antikolonialnih vojn → MS prizna pravico do uporabe oboroženih sil vsem, ki se borijo proti tuji dominaciji (kolonialni nadvladi).

Karakteristike današnje mednarodne skupnosti

UNIVERZALNA - podlaga univerzalnosti je svetovni trg in politična artikulacija nedeljivosti miru. Pravni vidik pa se izraža v kvantitativni in kvalitativni univerzalnosti mednarodnega prava (MP). Predhodne MS so bile regionalne narave, medsebojne interakcije so bile bolj ali

manj nesistemske oz. sporadične, pogoj zanje pa je bila geografska bližina. Napredek tehnologije, sredstev obveščanja, internet ... je tisto, kar je naredilo svet kot eno svetovno vas. **TOTALNA** – včasih se temu reklo globalna - sem se povezujejo številne razsežnosti z različno valenco, od političnih, ekonomskih, ideoloških, vojaških in tehnoloških do pravnih, znanstvenih, kulturnih idr., opazno pa je tudi prežemanje notranjega in mednarodnega prava. Posledica tega je visoko razvita stopnja političnega in organizacijskega zaledja, razvitost procedur in pomembnost konsenza pri odločanju o zadevah. Interakcije v predhodnih MS so se omejevale na politično in ekonomsko sfero, zveza MO in procesov znotraj posameznih družb pa je bila rahla.

Družbenoekonomska baza sodobne MS je **HETEROGENA**, vanjo se namreč vključujejo države z različnimi družbenoekonomskimi sistemi in na različnih stopnjah družbenega in ekonomskega razvoja. Za predhodne MS ta značilnost v glavnem ne velja.

Sodobna MS je **VISOKO STRUKTURIRANA**, kar je razvidno iz velikega števila subjektov, različnosti njihovih funkcij, vlog in ciljev, različnosti njihovih specifičnih tež in tudi iz različnosti njihovih interakcij. Zato tu obstajajo številni pravni in politični mehanizmi za njihovo urejanje. V nasprotju s tem pa imajo predhodni MS nizko stopnjo strukturiranosti, manjše število subjektov, malo pravnih in političnih mehanizmov itd.

SUICIDALNA - Vprašanje **preživetosti** MS zaradi univerzalnosti in globalizacije mednarodnega pojava. Ali je org. sposobna preživeti ali ne je v veliki meri odvisno od izračunov => suicidalno vrača k univerzalnosti.

Za predhodne MS ni nikoli obstajalo vprašanje preživetja.